

1. Zajednička bezbednosna i odbrambena politika EU – ZBOP

Zajednička bezbednosna i odbrambena politika Evropske unije - ZBOP (Common Security and Defence Policy - CSDP) je deo Zajedničke spoljne i bezbednosne politike EU - ZSBP (Common Foreign and Security Policy – CFSP) i uspostavljena je u cilju afirmacije uloge EU kao važnog globalnog faktora, sa prepoznatljivom spoljnom politikom i civilno-vojnim resursima za upravljanje krizama, prevenciju konflikata i održavanje međunarodnog mira i bezbednosti. ZBOP je integralni deo sveobuhvatnog pristupa EU upravljanju krizama koji, pored civilnih i vojnih kapaciteta, uključuje i političke, diplomatske, pravne, razvojne, trgovinske i ekonomske instrumente. Ovako širok spektar instrumenata i sredstava neophodnih za efikasno upravljanje krizama, stavlja EU u jedinstvenu poziciju u odnosu na ostale međunarodne aktere.

Kako se svet i Evropa suočavaju sa novim bezbednosnim izazovima i sve kompleksnijim i nesigurnijim okruženjem, EU je u prethodnom periodu preduzela korake u cilju daljeg razvoja i jačanja ZBOP. Osnove za ovaj razvoj postavila je "Globalna strategija EU za spoljnu i bezbednosnu politiku" iz juna 2016. Konkretnija razrada usledila je usvajanjem "Plana implementacije u oblasti bezbednosti i odbrane", kojim su kao strateški prioriteti postavljeni: odgovor na eksterne konflikte i krize, izgradnja kapaciteta partnera i zaštita EU i njenih građana. EU je u decembru 2016. usvojila i ambiciozni "Paket odbrane", koga čine tri međusobno povezana elementa - primena "Plana implementacije u oblasti bezbednosti i odbrane", "Evropski akcioni plan odbrane" i jačanje saradnje EU i NATO.

Do danas je u okviru ZBOP pokrenuto 38 operacija za upravljanje krizama, a u ovom trenutku (decembar 2020) 17 je aktivnih, od čega 6 vojnih operacija i 11 civilnih misija. Ove operacije, pored očuvanja mira, prevencije konflikata i jačanja međunarodne bezbednosti usmerene su i na podršku vladavini prava i borbu protiv krijumčarenja ljudi i piratstva (više informacija o ZBOP mogu se naći na https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/35285/eu-strengthen-cooperation-security-and-defence_en).

2. Doprinos Republike Srbije Zajedničkoj bezbednosnoj i odbrambenoj politici EU (ZBOP)

Na osnovu obaveza iz Pregovaračkog poglavlja 31, Republika Srbija ostvaruje visok stepen saradnje sa institucijama EU i državama članicama u okviru Zajedničke bezbednosne i odbrambene politike EU. Aktivno učestvuje u skoro svim njenim oblastima i na taj način potvrđuje svoje strateško opredeljenje za članstvo u Evropskoj uniji kao pouzdan i lojalan partner, doprinoseći globalnom miru i bezbednosti. Učešćem u ZBOP istovremeno se unapređuju operativni kapaciteti Republike Srbije, jača interoperabilnost sa članicama EU i pruža podrška domaćoj namenskoj industriji i istraživačkim potencijalima.

Republika Srbija podržava sve promene koje se u EU pokreću u cilju jačanja ZBOP, a koje su pokrenute usvajanjem Globalne strategije EU i Plana implementacije u oblasti bezbednosti i odbrane - Evropski akcioni plan odbrane (European Defence Action Plan), Koordinisani godišnji pregled (Coordinated Annual Review on Defence - CARD) u oblasti odbrane i posebno Stalna strukturna saradnja (Permanent Structured Cooperation - PESCO) su projekti i inicijative koje Srbija aktivno prati i podržava, spremna da se aktivno u njih uključi.

Osnov za razvoj saradnje i aktivno učešće Republike Srbije u ZBOP postavljen je 2011. godine, potpisivanjem važnih sporazuma sa EU u ovoj oblasti: 1) „Sporazuma između Republike Srbije i EU o bezbednosnim procedurama za razmenu i zaštitu tajnih podataka" (potpisan 26. maja 2011. godine, stupio na snagu 1. avgusta 2012. godine) i 2) „Sporazuma između Republike Srbije i EU kojim se uspostavlja okvir za učešće Republike Srbije u operacijama EU za upravljanje krizama" (potpisan 8. juna 2011. godine, stupio na snagu 1. avgusta 2012. godine). Potpisivanjem ovih sporazuma stvorena je pravna osnova i izgrađeno neophodno poverenje za uključivanje Republike Srbije u različite oblasti delovanja u okviru ZBOP.

Vojska Srbije trenutno učestvuje u tri multinacionalne operacije EU sa 17 pripadnika: 1) EUTM Somalia (6 pripadnika, učešće od 25. aprila 2012.g); 2) EUNAVFOR Somalia – Operation ATALANTA (4 pripadnika, učešće od 6. aprila 2012.g) i 3) EUTM RCA (7 pripadnika, učešće od 15. decembra 2016.g).

U skladu sa nastojanjima Republike Srbije da pruži aktivan doprinos regionalnoj i globalnoj bezbednosti, a u skladu sa obavezama iz pregovaračkog poglavlja 31 (Spoljna, bezbednosna i odbrambena politika), u toku je rad na uspostavljanju zakonskog i institucionalnog okvira koji bi omogućio učešće civilnih struktura u multinacionalnim operacijama. U planu je usvajanje posebnog Zakona o učešću civila u mirovnim operacijama i formiranje posebne organizacione jedinice u Ministarstvu spoljnih poslova.

Evropska odbrambena agencija - EOA (European Defence Agency - EDA) je agencija EU koja ima ključnu ulogu u razvoju odbrambenih kapaciteta, unapređenja odbrambenih tehnologija, istraživanja i razvoja i jačanja tržišta odbrambene tehnologije i opreme. Učešćem u različitim inicijativama i programima EOA, Republika Srbija nastoji da unapredi interoperabilnost sa državama članicama EU, poboljša namensku industriju i istraživačke potencijale domaćih instituta, ostvari tehnološku modernizaciju srpskih oružanih snaga, a time dovede i do unapređenja vojnih i odbrambenih sposobnosti. Republika Srbija je jedna od samo četiri države nečlanice EU koje su sa EOA zaključile Administrativne aranžmane (2013.godine).

Republika Srbija je pristupila i konceptu Borbenih grupa EU, odnosno borbenoj grupi HELBROC, koju predvodi Grčka, a članice su još Bugarska, Ukrajina, Rumunija i Kipar. Borbena grupa HELBROC je svoje kapacitete stavila na raspolaganje EU u prvoj polovini 2020. godine.

2. Globalni bezbednosni izazovi

Događaji na političko-bezbednosnom globalnom planu od početka XXI veka (kao što su teroristički napad u Njujorku 2001. godine, dešavanja tokom Arapskog proleća, sukobi na Bliskom Istoku i pojava tzv. „Islamske države – ISIL ili DAESH", promenili su svet u mnogim aspektima. Današnji bezbednosni izazovi postali su transnacionalni i globalni, odnosno pogađaju istovremeno više zemalja i regiona i prevazilaze okvire država, regiona i kontinenata. Konflikti među državama u kojima je dominirala upotreba konvencionalnih vojnih snaga, iako i danas prisutni, sve više ustupaju mesto „nevojnim" opasnostima kao što su terorizam, organizovani kriminal, upravljanje energetske resursima, sajber i hibridno ratovanje, proliferacija oružja za masovno uništenje, ali i globalnim izazovima poput siromaštva, epidemija

i klimatskih promena. Postojeći konflikti i krizna žarišta u svetu su posledica nagomilanih ekonomskih i političkih problema koji se manifestuju u sve izraženijim podelama na raznim nivoima, što sve upućuje na imperativ partnerstva u izgradnji globalnog mira i bezbednosti.

U tom smislu, u Ministarstvu spoljnih poslova se prate i analiziraju globalni, regionalni i lokalni bezbednosni izazovi, pretnje i rizici sa svim implikacijama po bezbednost Republike Srbije, a posebno pitanja globalnog terorizma, energetske bezbednosti i sajber bezbednosti.

Narodna skupština Republike Srbije je 27. decembra 2019. godine ratifikovala Strategiju nacionalne bezbednosti i Strategiju odbrane Republike Srbije, koja je usklađena sa Globalnom strategijom EU.

Srbija prepoznaje UN kao ključni forum za međunarodnu saradnju u borbi protiv terorizma, podržava principe Globalne strategije UN za borbu protiv terorizma, a posebno segment koji se odnosi na mere za jačanje međunarodne saradnje, odnosno „udruživanje“ nacionalnih, regionalnih i međunarodnih napora. Srbija podržava i sprovodi sve usvojene rezolucije GS UN o merama za borbu protiv i prevenciju međunarodnog terorizma. Kada je reč o evropskoj saradnji, Srbija je potpisnica brojnih konvencija kojima se regulišu suzbijanje i borba protiv terorizma, zatim Sporazuma o strateškoj saradnji sa EUROPOL-om i članica je Egmont grupe. Zaključkom Vlade Republike Srbije 4. oktobra 2018. godine prihvaćen je tekst Zajedničkog Akcionog plana za borbu protiv terorizma za Zapadni Balkan. Srbija je članica Globalne koalicije u borbi protiv „Islamske države – DAESH“ i do sada je pružila pomoć u obliku donacija vojno-tehničkih sredstava i obuke iračkih oficira.

Energetska bezbednost obuhvata pouzdano, sigurno, efikasno i kvalitetno snabdevanje energijom i energentima, kao i uspostavljanje uslova za pouzdan i bezbedan rad i održivi razvoj energetske sistema i energetske sektora uopšte. Energetska bezbednost jedne zemlje ne može se posmatrati izdvojeno od regiona u kom se ona nalazi, niti od šire međunarodne zajednice kojoj geografski i na druge načine pripada. U uslovima globalizacije svetske privrede, političke krize se sve više prelivaju na polje ekonomije, a samim tim, energetike i energetske bezbednosti. Srbija sa velikom pažnjom razmatra sve projekte koji našoj zemlji mogu da obezbede stabilno snabdevanje energentima, pre svega prirodnim gasom, a naročito projekte u kojima RS nije krajnji korisnik, već zemlja kroz koju će se odvijati tranzit i biti čvorište ka drugim zemljama u regionu u cilju obezbeđenja energetske stabilnosti. Srbija se principijelno zalaže da se zajedničkim snagama, idejama i posvećenošću razmotre sve moguće opcije kako da se unapredi energetska bezbednost u regionu i šire, kao i načine obezbeđivanja sigurnog i održivog snabdevanja energentima, naročito prirodnim gasom.

Republika Srbija aktivno učestvuje u svim međunarodnim telima i forumima posvećenim pitanjima informacione bezbednosti - bila je član UN Grupe vladinih eksperata za period 2015-2016. godina, dok je trenutno aktivni član UN Otvorene radne grupe za pitanja informacione bezbednosti, Foruma za sajber ekspertizu, kao i OEBS Neformalne radne grupe za izgradnju mera poverenja u oblasti sajber bezbednosti. U skladu sa Nacionalnom strategijom informacione bezbednosti, a u cilju doprinosa međunarodnoj bezbednosti u sajber domenu, Republika Srbija se trudi da podrži sve inicijative od značaja (poput Pariskog apela za poverenje i bezbednost u sajber prostoru), istovremeno uz zadržavanje balansirane pozicije

kada su u pitanju različiti, često suprotstavljeni, stavovi blokova zemalja u ovoj oblasti.

U okviru nadležnosti Sektora za bezbednosnu politiku prate se i aktivnosti određenih međunarodnih bezbednosnih organizacija i inicijativa na evropskom i vanevropskom prostoru, uključujući Organizaciju Ugovora o kolektivnoj bezbednosti (ODKB), Šangajsku organizaciju za saradnju (ŠOS) i regionalne bezbednosne inicijative poput Procesu saradnje ministara odbrane Jugoistočne Evrope (SEDM), Foruma za saradnju država Zapadnog Balkana u oblasti odbrane (SEEC) i Američko-Jadranske povelje (A5).